

ervaringsleerprojecten in de ambulante justitiële sector: de Elan basistraining voor ots-pupillen, een verkenning

1 Inleiding

Sinds een aantal jaren organiseert Elan Training te Ulvenhout een zogenaamde basis-training voor ots-pupillen. De training, die vier weken duurt, bestaat uit een outward-bound gedeelte (een lange looptocht, bergbeklimmen, solobivak, een struintocht) en een intern gedeelte in Ulvenhout, waarbij de deelnemers onder andere een werkstage lopen, bosarbeid verrichten en huishoudelijke taken moeten uitvoeren. Confrontatie met (de gevolgen van) het eigen gedrag, het aanreiken van gedragsalternatieven en het maken van (realistische) toekomstplannen vormen belangrijke onderwerpen gedurende de gehele training. Door de jongeren daarbij in de gelegenheid te stellen nieuwe, positieve ervaringen op te doen, hoopt men hen gedrag aan te leren dat aanknopingspunten biedt voor verdere begeleiding/hulpverlening.

De directie Jeugdbescherming en Reclassering heeft een tweetal basistrainingen voor ots-pupillen gesubsidieerd (november 1991 en november 1992). Aan deze subsidies was de voorwaarde gekoppeld van een evaluatie-onderzoek door het WODC.¹ In overleg met de directie is besloten, de nadruk in de evaluatie te leggen op de gevolgde verwijspprocedure, de voorbereiding van de training en de begeleiding na afloop van de training. Deze factoren blijken namelijk van cruciaal belang voor het resultaat van ervaringsleerprojecten in termen van blijvende, positieve gedragsverandering.² De methodiek van de Elan basistraining is niet in de evaluatie betrokken.

2 Opzet van het onderzoek

Het evaluatie-onderzoek heeft betrekking op in totaal negen ots-pupillen. Naast de vijf deelnemers aan de Elan Basistraining van november 1992 zijn gegevens verzameld van vier van de vijf deelnemers aan de training van november 1991. De gezinsvoogden van de deelnemers aan de training van november 1992 zijn elk drie keer geïnterviewd: een keer vlak na aanvang van de training; vervolgens twee maanden na afloop van de training en tot slot nogmaals een half jaar na afloop van de training. Tijdens het eerste interview is vooral gevraagd naar de gevolgde verwijspprocedure en de voorbereiding van de training: wat hoopte men met de training te bereiken, wie nam het initiatief, waarom is deze jongere aangemeld, etcetera. In het tweede en derde interview is nagegaan wat voor acties aansluitend op de training zijn ondernomen en door wie, hoe de begeleiding verliep, wat de plannen waren voor de langere termijn, enzovoort. Naast de vijf gezinsvoogden zijn ook drie ots-pupillen over hun ervaringen ondervraagd (van de overige twee deelnemers weigerde er één deelname aan het interview, de ander was onbereikbaar).

¹ Daarnaast is het WODC gevraagd, het bootproject voor alternatief gestrafte minderjarigen van Stichting Zeilschip de Tukker te evalueren. Vanwege de verschillen in doelgroep, opzet, moment van aanvang van de training, etcetera vindt de evaluatie van en rapportage over Elan basistraining en het bootproject onafhankelijk van elkaar plaats.

² Zie bijvoorbeeld 'Doen of laten' van C. Verwers en P.H. van de Laan, in Tijdschrift voor Orthopedagogiek, jrg. 32, nr. 6, 1993, pp. 282-295.

Van de deelnemers aan de Elan basistraining van november 1991 zijn vier (van de vijf) gezinsvoogden één keer geïnterviewd.³ Verder is voorafgaand aan de evaluatie en nadat alle interviews waren afgenomen een gesprek gevoerd met de directeur van Elan Training, dhr. Griffioen. Gegevens over de werkdoelen, de bijzondere aandachtspunten, het verloop van de training en de getoonde inzet van de jongeren tot slot zijn afkomstig uit de eindverslagen die de begeleiders van Elan Training van elke deelnemer hebben opgesteld. In deze eindverslagen wordt tevens ingegaan op de mogelijke oorzaken van de problematiek van de jongeren en worden adviezen gegeven over de verdere aanpak van begeleiding. Aan de hand van het verzamelde materiaal is getracht een antwoord te geven op de volgende vragen:

- hoe ziet de **doelgroep** van Elan Training eruit?
- hoe worden de jongeren naar Elan Training verwezen?
- hoe ziet de **voorbereiding** op de training eruit en wat gebeurt er aansluitend op de training (nazorg)?
- in hoeverre worden de **gestelde doelen** bereikt?

In de nu volgende paragraaf worden de uitkomsten van de evaluatie beschreven. Hierbij dient men zich te realiseren dat de gepresenteerde gegevens niet meer dan een *beschrijving* zijn van de wijze waarop de deelname van negen ots-pupillen aan de basistraining is voorbereid en van de activiteiten die aansluitend op de training zijn ondernomen. Uit deze beschrijving kunnen slechts zeer voorlopige conclusies worden getrokken omtrent de opzet en uitvoering van eventuele nieuwe basistrainingen voor ots-pupillen. Het verzamelde materiaal laat echter géén conclusies toe over de effectiviteit van de Elan basistraining in termen van gedragsverandering bij de deelnemers of invloed op het verloop van de begeleiding. Niet alleen zijn hiervoor veel te weinig jongeren in de evaluatie betrokken, ook de opzet van de studie en de vraagstelling maken een effectmeting onmogelijk.

3 Uitkomsten van de evaluatie

Kenmerken van de deelnemers

De deelnemers aan de Elan basistraining van november 1991 en 1992 waren allen jongens in de leeftijd van 16, 17 jaar. Onder de jongens bevond zich één geadopteerde Colombiaanse jongen en één Marokkaanse jongen. De rest was van Nederlandse komaf.

Iets minder dan de helft van de jongens woonde nog bij hun ouder/verzorgers, de overigen woonden ofwel zelfstandig op kamers, ofwel in een kamertrainingscentrum dan wel een (opvang-)tehuis. Wat betreft de dagbesteding van de ots-pupillen kan worden opgemerkt dat slechts één jongen naar school ging en een ander werkte. De rest had geen (duidelijke) daginvulling, voornamelijk vanwege het feit dat de jongens van school waren gestuurd dan wel hun schoolopleiding (zelf) hadden afgebroken. De vrije tijd werd meestal gevuld met rondhangen op straat of in coffeeshops.

De meeste jongens waren herhaaldelijk met politie/justitie in aanraking geweest

³ Feitelijk ging het om drie gezinsvoogden en één groepsleider van een behandelingstehuis; laatstgenoemde wordt in dit verslag gemakshalve eveneens met de term gezinsvoogd aangeduid. Van de vijfde deelnemer, die ten tijde van de basistraining van november 1991 in een behandelingsrichting verbleef, kon de groepsleidster niet worden bereikt.

(diefstallen, inbraken, een enkele roofoverval). Verder bleken de meeste jongens regelmatig softdrugs te gebruiken; een enkeling had zich tevens aan harddrugs gewaagd.

De verwijsprocedure

Op de vraag *op welke wijze men is geïnformeerd over het bestaan en het doel van de basistraining* voor ots-pupillen antwoordden de gezinsvoogden grotendeels hetzelfde. De meeste gezinsvoogden waren met Elan Training in contact gekomen via een collega die de training al kende en/of naar aanleiding van het rondschrijven van Elan Training waarin melding werd gemaakt van het feit dat er weer een basistraining voor ots-pupillen van start ging en dat men jongeren voor deze training kon aanmelden. In een enkel geval was de gezinsvoogdij-instelling rechtstreeks door Elan Training benaderd met de vraag of zij een nog openstaande/vrijgekomen trainingsplaats kon vullen.

Als reden voor het *aanmelden* van jongeren bij Elan Training werd het meest genoemd dat de begeleiding was 'vastgelopen' en dat de gezinsvoogden geen andere mogelijkheid meer zagen. De jongeren hadden al de nodige hulpverlening achter de rug, waren niet bereid of in staat om zelf verandering in hun situatie aan te brengen en/of werden door de 'reguliere' hulpverlening, zoals internaten, afgewezen. Verder werd onder andere genoemd dat men de basistraining als een uitdaging voor de jongere zag: de jongere zou geconfronteerd worden met zijn eigen gedrag en de kans krijgen om positieve ervaringen op te doen, een gevoel van eigenwaarde te ontwikkelen. Inzicht in oorzaken van het eigen (negatieve) gedrag en bezinning op de toekomst vormden eveneens overwegingen om de jongeren voor de basistraining aan te melden.

Alle gezinsvoogden gaven aan dat zij vaste *criteria* hanteerden bij het bepalen of een pupil voor de training in aanmerking kwam.⁴ De meest gehanteerde criteria zijn: de jongere moet gemotiveerd zijn om aan de training deel te nemen, over voldoende lichamelijke conditie beschikken en vastgelopen zijn dan wel vast dreigen te lopen op allerlei terreinen van zijn leven (school/werk, thuis). Verder werd door enkele gezinsvoogden genoemd dat de jongere niet op school mag zitten of werk mag hebben; opleiding of werk mogen niet zomaar een maand onderbroken worden. Voor andere gezinsvoogden was dit daarentegen geen onoverkomelijk probleem: zij vonden een training belangrijker dan een maand schoolgaan. Als contra-indicaties gaven enkele gezinsvoogden aan: (drugs)verslaving, psychiatrische problematiek, jonger dan 14, 15 jaar en het (nog) een normale planning kunnen maken met de jongere.

De *beslissing tot aanmelding* van de jeugdige bij Elan Training werd in nagenoeg alle gevallen door de gezinsvoogd genomen. Slechts één jongere was al aangemeld voordat de gezinsvoogd in beeld kwam; voor deze jongeren was heel snel een ots (plus gezinsvoogd) geregeld om deelname aan de training mogelijk te maken. In een aantal gevallen werd de beslissing tot aanmelding genomen in overleg met de kinderrechter of de praktijkbegeleider van de instelling. Met de jongeren, en zo mogelijk de ouders/verzorgers, is de aanmelding voor de basistraining steeds uitdrukkelijk doorgesproken.

Over het *verloop van de aanmelding* waren de meeste gezinsvoogden zeer te spreken. De procedure verliep snel. Na een eerste telefonisch contact werden de aanmeldingsformulieren ingevuld en opgestuurd en werd er vervolgens een afspraak

⁴ Deze criteria hebben overigens niet uitsluitend betrekking op de pupil die de gezinsvoogden voor de basistraining aanmeldden, maar gelden, meer in het algemeen, 'voor dit soort trainingen'.

gemaakt voor een intakegesprek. In vijf van de negen gevallen vond de gehele aanmeldingsprocedure in minder dan vier weken plaats, in twee gevallen zelfs binnen een week.

De voorbereiding van de training

De voorbereiding van de jongeren op de basistraining heeft in een aantal gevallen niet uitgebreid kunnen plaatsvinden. Door de snelle plaatsingsprocedure was er weinig tijd om diep inhoudelijk op de basistraining in te gaan. Wel hebben de gezinsvoogden met de jongens doorgenomen wat de basistraining zoal inhield, wat er van hen verwacht werd en wat zij met de training hoopten te bereiken. Enkele gezinsvoogden namen ook praktische zaken met de jongeren door, zoals het regelen van een paspoort, zorgen voor de juiste kleding, het regelen van de huur tijdens de afwezigheid.

In tweederde meeste gevallen maakte de deelname aan de basistraining géén *deel uit van een uitgewerkt begeleidingsplan*. De gezinsvoogden gaven aan dat de deelname aan de training een noodgreep was. Men wist niet hoe men de jongere nog verder moest begeleiden: plaatsing in een andere instelling lukte niet of was gedoemd te mislukken en de jongere zelf wist en wilde ook niets. Kortom, er moest iets gebeuren en toen deed zich plotseling de mogelijkheid van deelname aan het ervaringsleerproject van Elan Training voor. Hierbij hoopte men dat de basistraining bepaalde aanwijzingen zou opleveren over de richting voor verdere begeleiding. Deelname aan de training werd dus in de meeste gevallen gezien als 'aanjager', na afloop waarvan gekeken zou worden hoe nu verder te gaan. In de drie gevallen waarin de deelname aan de basistraining wel was ingebed in een langerdurend begeleidingsplan, werd de training gezien als middel om de jongere de gelegenheid te bieden orde op zaken te stellen en op een gefundeerde wijze zijn toekomst in te vullen.

De specifieke *doelen* die de gezinsvoogden met de deelname aan de basistraining hoopten te realiseren, kwamen in veel gevallen overeen. Werken aan een toekomstperspectief, duidelijk krijgen wat de jongere na de training wil gaan doen, werd door verreweg de meeste gezinsvoogden als een belangrijk doel gezien. Andere, veel genoemde, doelen zijn: het realiseren van een (zinvolle) daginvulling, de jongere meer inzicht in zichzelf en zijn eigen gedrag geven, de jongere weerbaarder maken en doorzettingsvermogen bijbrengen en het verbeteren van de thuissituatie (contacten met ouders herstellen).

Op de vraag of reeds vóór de start van de training duidelijk was welke *acties aansluitend op de training* moesten worden ondernomen, gaven alle gezinsvoogden een bevestigend antwoord. Deze acties hadden vooral betrekking op de woon-, werk/school- en thuissituatie van de jongeren. Vrijwel alle gezinsvoogden legden dan ook tijdens (soms zelfs vóór) de training contact met personen of instanties die na de training zouden worden ingeschakeld. Er werd bijvoorbeeld met de ouders afgesproken dat de jongere weer thuis zou komen wonen, of met de schoolleiding dat de jongere weer terug kon komen. Of er werd een plaats geregeld in een kamertrainingscentrum of behandelsetting. Eén gezinsvoogd was echter van mening dat het beter was om de uitkomsten van de basistraining af te wachten; pas dan was het zinvol om allerlei personen en instanties in te schakelen.

Voortzetting van de begeleiding na de training

Tijdens de basistraining wordt veel aandacht besteed aan het ontwikkelen van serieuze, realiseerbare toekomstplannen met/door de jongeren op het gebied van school, werk, vrije tijd, ouders, vrienden, drugs, etcetera. Van de gezinsvoogden wordt verwacht dat zij de jongeren helpen bij het in de praktijk brengen van deze plannen. Dit kan door de jongeren te begeleiden bij het vinden (en behouden) van een geschikte baan of opleiding, door de contacten met de ouders te begeleiden, enzovoort. Zonodig kunnen de gezinsvoogden een beroep doen op Elan Training voor extra (tijdelijke) ondersteuning. In ieder geval wordt de gezinsvoogden verzocht, Elan Training regelmatig op de hoogte te houden van het verloop van de begeleiding.

Van belang is in ieder geval dat de jongeren, na afronding van de training, zo snel mogelijk met hun plannen aan de slag gaan. Het enthousiasme is dan doorgaans nog volop aanwezig, evenals de wil om verandering/verbetering in de eigen situatie aan te brengen. Uit de interviews bleek echter dat er in veel gevallen een 'gat' van enkele weken na de training viel. Doorgaans hadden de gezinsvoogden nog één à twee maanden nodig voordat zij een opleidings- of werkplaats voor de jongere hadden geregeld (zie ook 'epiloog'). Was dit eenmaal het geval, dan liep het aantal contacten met de jongere sterk terug. Hadden de gezinsvoogden en de jongeren voorafgaand aan en direct na de training nog gemiddeld één tot twee keer per week contact, zodra de jongeren 'onder de pannen waren' nam het aantal contacten af tot ongeveer eens in de twee, drie weken.

Een half jaar na beëindiging van de training hadden sommige jongens (nog steeds) geen baan of opleiding (meer), met anderen ging het daarentegen buiten verwachting goed. Het is echter niet mogelijk om vast te stellen, in hoeverre dit soort relatieve successen en mislukkingen zijn toe te schrijven aan de basistraining, aan de vervolfbegeleiding door de gezinsvoogden, aan de problematiek van de jongere of aan allerlei toevallige omstandigheden. Een vrij intensief contact met de jongere, ook wanneer hij een baan heeft of opleiding volgt na afloop van de training, was volgens de gezinsvoogden en volgens Elan Training echter van groot belang om een eventuele terugval te voorkomen.

Nagenoeg alle gezinsvoogden hebben na de training nog contact gehad met de Elan Training. Gewoonlijk ging het initiatief uit van Elan Training: een telefoontje of een brief met de vraag hoe het de jongere ging en of er eventueel nog iets geregeld moest worden. Deze betrokkenheid werd door de gezinsvoogden zeer op prijs gesteld. In een paar gevallen ging de bemoeienis van Elan Training een stap verder en zocht Elan Training naar bijvoorbeeld een geschikte werkplek of opleiding voor de jongere. Over het algemeen echter waren de gezinsvoogden van mening dat de nabegeleiding vooral op hun schouders terecht kwam.

Beoordeling van de basistraining door de gezinsvoogden

Op de vraag of de basistraining had opgeleverd wat men ervan verwacht dan wel gehoopt had, gaven de gezinsvoogden te kennen vooral wat betreft de korte termijn effecten zeer tevreden te zijn. Men was het erover eens dat de training een goede aanzet was geweest voor een nieuwe start. De jongens waren na de basistraining over het algemeen gemotiveerder dan voorheen, hadden meer gevoel voor eigenwaarde en waren goed aan het denken gezet over zichzelf en hun toekomst.

De *duur* van de training werd echter door de meeste gezinsvoogden als te kort beoordeeld. Hierdoor konden de behaalde resultaten niet op langere termijn worden

besteedigd en viel een aantal jongens na verloop van tijd weer terug in hun oude gedrag en gewoontes. Bij een langer durende training zou er voor de gezinsvoogden bovendien meer tijd beschikbaar zijn om allerlei de praktische zaken, zoals school en werk, te regelen. Nu kwam, naar de mening van de gezinsvoogden, de nabegeleiding vrijwel geheel op hun schouders terecht maar hadden zij vaak te weinig tijd om hier intensief (genoeg) aan te werken. Ook het feit dat de gezinsvoogden de veranderingen en ontwikkelingen van de jongens tijdens de basistraining niet zelf van dichtbij hadden meegemaakt, werd als een nadeel genoemd. Hierdoor was het moeilijk om naar het gedrag en de plannen van de jongeren tijdens de training terug te grijpen.

Ondanks deze minder goede aspecten van de training waren de gezinsvoogden over het algemeen zeer te spreken over de basistraining. Zo werd de 'lange adem' en de betrokkenheid van de trainers zeer gewaardeerd. De trainers bouwden in korte tijd een goede relatie met de jongeren op en stimuleerden en motiveerden hen goed. Het feit dat de gezinsvoogden de hoop op verbetering/verandering van deze jongeren zelf al min of meer op hadden opgegeven, vormde een extra indicatie voor de inzet en vaardigheid van de trainers. Ook de gestructureerde aanpak van Elan Training werd zeer positief gevonden; er werd goede en duidelijke informatie verschaft, zowel voor als na de training; de aanmeldingsprocedure was zeer flexibel en laagdrempelig en de training was zorgvuldig opgezet (het programma was overzichtelijk en had een duidelijk doel). De ingebouwde evaluatiemomenten werden eveneens gewaardeerd, evenals het feit dat elk programma-onderdeel met een positieve ervaring werd afgesloten. De basistraining werd dan ook beschouwd als een uitstekend middel om lijn en perspectief te brengen in een chaotische situatie.

Beoordeling van de basistraining door de ots-pupillen

Van de vijf deelnemers aan de basistraining van november 1992 zijn er, zoals eerder werd aangegeven, drie geïnterviewd.

De jongens vonden alle drie dat ze veel geleerd hadden van de training. Bijvoorbeeld, ze hadden meer zelfkennis gekregen, waren meer gaan nadenken over hun leven en hadden geleerd beter met anderen mensen om te gaan en rekening met hen te houden. De vele gesprekken met de trainers en de andere deelnemers werden zinnig gevonden. Praten alleen zou echter niet veel invloed hebben gehad. De combinatie van praten en actief lichamelijk bezig zijn viel bij de jongens goed in de smaak; "je bent als groep op elkaar aangewezen en moet het samen redden. Je bent afhankelijk van elkaar en leert jezelf en je grenzen kennen".

Het doorzettingsvermogen van de jongens werd danig op de proef gesteld, maar doordat ze het volhielden en de training tot een goed einde brachten, groeide hun zelfvertrouwen en hun gevoel van eigenwaarde. Ook de aanpak van de begeleiders werd goed gevonden: zij stelden zich niet autoritair maar juist open op, waardoor overal open over gepraat kon worden.

Wat betreft hun toekomstverwachtingen waren de jongens op het moment van het interview (drie maanden na de training) redelijk optimistisch. Ze wisten nu beter wat ze wilden en wat ze konden. Het daadwerkelijk in de praktijk brengen van de gemaakte plannen was echter bij één jongen nog niet van de grond gekomen. De andere twee hadden in ieder geval al een dagvulling geregeld (school, werk).

4 Epiloog

Uit de interviews blijkt dat de deelnemers na afloop van de training doorgaans behoorlijk gemotiveerd waren om 'aan de slag te gaan': een opleiding te starten/af te maken, werk te zoeken, op kamer te gaan wonen, stoppen met softdruggebruik, enzovoort. In dit opzicht voldoet de training aan de verwachtingen. Een probleem was echter dat er na afloop van de training vaak een gat viel: een baan of opleiding bleek niet zo één-twee-drie geregeld te kunnen worden. Verder nam de intensiteit van de begeleiding snel af wanneer de jongere eenmaal aan de slag was. De jongere was dan voorlopig 'onder de pannen' en de gezinsvoogd had nog 31 pupillen in zijn of haar caseload die nu dringend aandacht behoefden. In tenminste één geval leidde dit ertoe, dat optredende problemen in de nieuwe (school-werk)situatie niet (tijdig) werden gesignaleerd en opgevangen, met als gevolg dat de jongere stopte met zowel zijn streekschoolopleiding als met zijn werk. Daarnaast kwam het voor dat een jongere op het allerlaatste moment werd aangemeld 'om de training vol te krijgen' of dat de gezinsvoogd en de jongere elkaar nog maar nauwelijks kenden. Van een gedegen voorbereiding van de training zal in zulke gevallen doorgaans geen sprake zijn, laat staan van inbedding van de training in een meer-omvattend begeleidingsplan. Hoewel het effect van de training niet is onderzocht, is het aannemelijk om te veronderstellen dat bovengenoemde problemen een negatieve invloed hebben op het resultaat van deelname aan het ervaringsleerproject.

Deze problemen kunnen voor een deel worden toegeschreven aan het ad-hoc karakter waarmee de basistrainingen voor ots-pupillen zijn georganiseerd. Immers, wanneer onduidelijk is of, en wanneer, een training georganiseerd wordt, is het niet mogelijk om hiermee in de planning rekening te houden. Dit geldt zowel voor de gezinsvoogden als voor Elan Training. Wanneer gezinsvoogden reeds ruim van tevoren weten wanneer een basistraining van start gaat, is het voor hen mogelijk om gericht met een pupil naar zo'n training toe te werken en om reeds van te voren afspraken te maken met personen en instellingen die na de training zullen worden ingeschakeld. Niet alleen kan de deelname aan de training dan beter worden voorbereid, ook zal de selectie van de (potentiële) deelnemers zorgvuldiger kunnen geschieden (jongeren die veel baat lijken te hebben bij deelname aan het project worden 'achter de hand gehouden'; 'leuren' bij gezinsvoogdij-instellingen om ots-pupillen teneinde de training vol te krijgen hoeft dan niet meer voor te komen). Ook voor Elan Training is duidelijkheid over het aantal trainingen dat jaarlijks kan worden gegeven, van belang. Het is dan namelijk ondermeer mogelijk om de mailing op de trainingen af te stemmen, op ruimere schaal en gericht voorlichting te geven over het doel en de inhoud van de training, een vaste staf op het project te zetten en het programma verder te ontwikkelen.

Op het punt van nazorg tot slot dient hier nog kort te worden teruggekomen. Uit de interviews bleek dat de begeleiding van de jongeren na afloop van de training veel tijd vroeg. Van het aanbod van Elan Training om bij te springen en eventueel zaken voor de jongeren te regelen werd echter (te) weinig gebruik gemaakt. Ook werd Elan Training nauwelijks op de hoogte gehouden van de gang van zaken na afloop van de training (wat overigens wel de afspraak was met de gezinsvoogden). Bekeken zou moeten worden hoe de gezinsvoogden ertoe kunnen worden aangezet, Elan Training meer en/of eerder in te schakelen in nazorgfase. Mocht echter ook dan nog blijken dat de gezinsvoogden onvoldoende tijd hebben om de gewenste begeleiding te bieden, dan blijven in feite drie opties over:

- verlaging van de caseload van de maatschappelijk werker (hetgeen er waarschijnlijk toe zal leiden dat vrijwel iedere gezinsvoogd één of meer pupillen voor de basistraining aanmeldt om zodoende zijn of haar caseload te kunnen verlagen)
- de nazorg geheel uit te besteden
- dergelijke ervaringsleerprojecten voortaan alleen in residentieel verband toe te passen.